

Het Meggelveld als slaappleaats voor Grote zilverreigers

Ernest van Asseldonk

Winter 2022-2023

In de winter 2022/23 is over een periode van vijf maanden de slaappleaats van Grote zilverreigers in het Meggelveld, Gemeente Maasgouw gevolgd. De aantallen per telling varieerden van vijf tot 26 exemplaren. Het verslag gaat onder meer in op het aantalsverloop, aankomsttijd en groepsgrootte. Het belang van het Meggelveld als slaappleaats voor Grote zilverreigers ten opzichte van de Midden-Limburgse winterpopulatie is nog niet aan te geven.

Stichting Koekeloere
info@stichtingkoekeloere.nl
Hofstraat 7 / Wessem

Het Meggelveld als slaappleaats voor Grote zilverreigers, winter 2022/23

Ernest van Asseldonk – Stichting Koekeloere

Inleiding

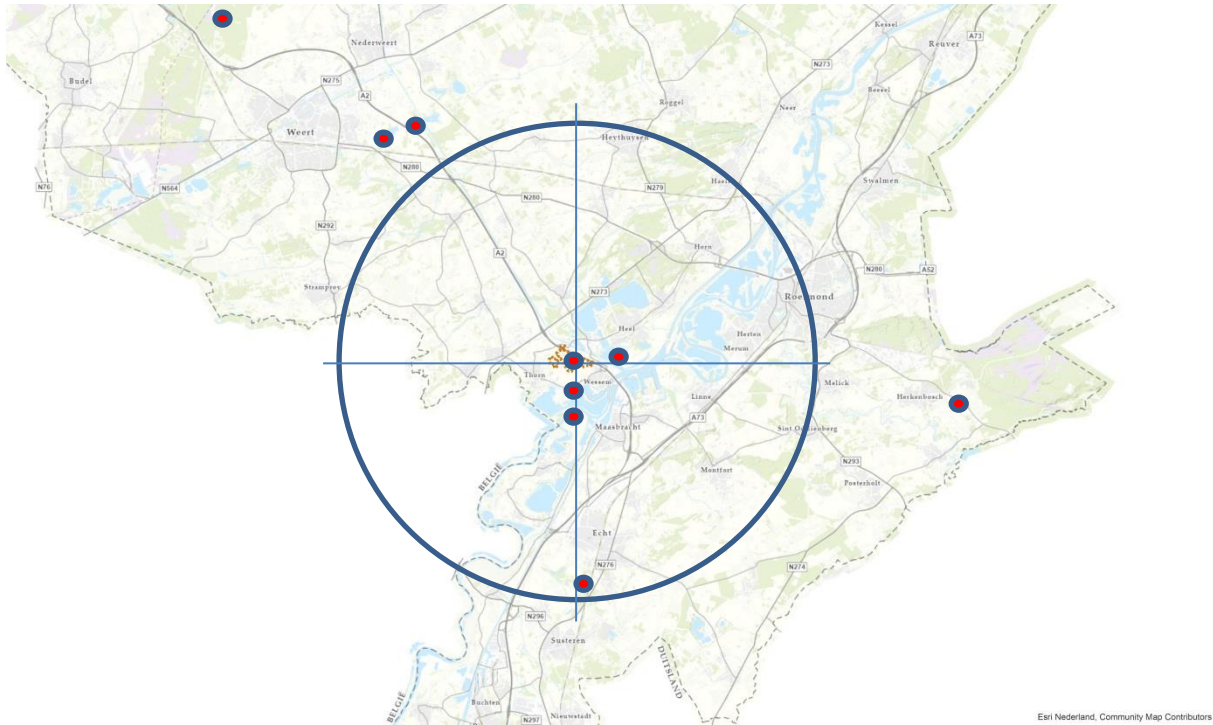
Voor 2000 was de Grote zilverreiger *Ardea alba* een zeldzame verschijning in Nederland. Het aantal overwinteraars in Nederland werd in 2007 aan de hand van seizoensmaxima op de slaappleaatsen geschat op 2000 exemplaren. In de winter van 2014/15 werd het aantal geschat op 8900 exemplaren (KLAASSEN & DE JONG, 2015). In Limburg is er sprake van een gestage toename vanaf 1998 (HUSTINGS et al, 2006). De eerste slaappleaatsen van de soort worden gemeld van De Banen te Nederweert met aantallen boven de dertig exemplaren in 2003 en 2005. KLAASSEN & DE JONG (2015) melden in Limburg alleen de Peelgebieden op de grens van Brabant en Limburg als slaappleaatsen, ondanks het toen al veelvuldig voorkomen van de Grote zilverreigers in het Limburgse Maasdal. Het lokaliseren en volgen van slaappleaatsen van Grote zilverreigers in het Limburgse Maasdal lijkt onderbelicht. In dit verslag worden de resultaten gepresenteerd van een eerste monitoring in de winter 2022/23 op één van de slaappleaatsen in het Maasdal, het Meggelveld, gemeente Maasgouw.

Slaappleaatsen Grote zilverreigers in Midden-Limburg

In de periode 2000-2023 zijn in Midden-Limburg negen slaappleaatsen van Grote zilverreigers gemeld [Tabel 1, Figuur 1; bron waarneming.nl geraadpleegd maart 2023]. Het betreft zowel grote (>25) als kleinere slaappleaatsen. De grote slaappleaatsen zijn onder meer De Doort bij Echt, twee slaappleaatsen in Nederweert (Kwegt en De Banen) en het Meggelveld te Wessem/Maasgouw. Opvallend is dat de slaappleaatsen in het Maasdal pas na 2015 een rol van betekenis zijn gaan spelen, mogelijk veroorzaakt door de eerder vernoemde toename van de soort als overwinteraar in Nederland, maar waarschijnlijker is het gebrek aan onderzoek naar slaappleaatsen van deze soort in eerdere jaren. Het gebrek aan onderzoek zien we ook terug in de periode 2020-2023. Op basis van de data uit waarneming.nl zouden uit deze periode slechts drie slaappleaatsen bekend zijn.

Locatie	Periode				
	2000-2005	2005-2010	2010-2015	2015-2020	2020-2023
Echt - De Doort (Limburg)		3		45	
Heel - Polderveld (Limburg)				7	
Herkenbosch - Turfkoelen (Limburg)					4
Maasgouw (gemeente) (Limburg)		1			
Nederweert - De Banen (Limburg)	32	3	48	22	4
Nederweert - Kwegt e.o. (Limburg)				30	
Nederweert - Weerterbos (Limburg)		2	12		
Stevensweert - De Brandt (Limburg)				12	
Wessem - Meggelveld (Limburg)			6	9	26

Tabel 1: Slaappleaatsen van Grote zilverreigers in Midden-Limburg. Bron Waarneming.nl, maart 2023.

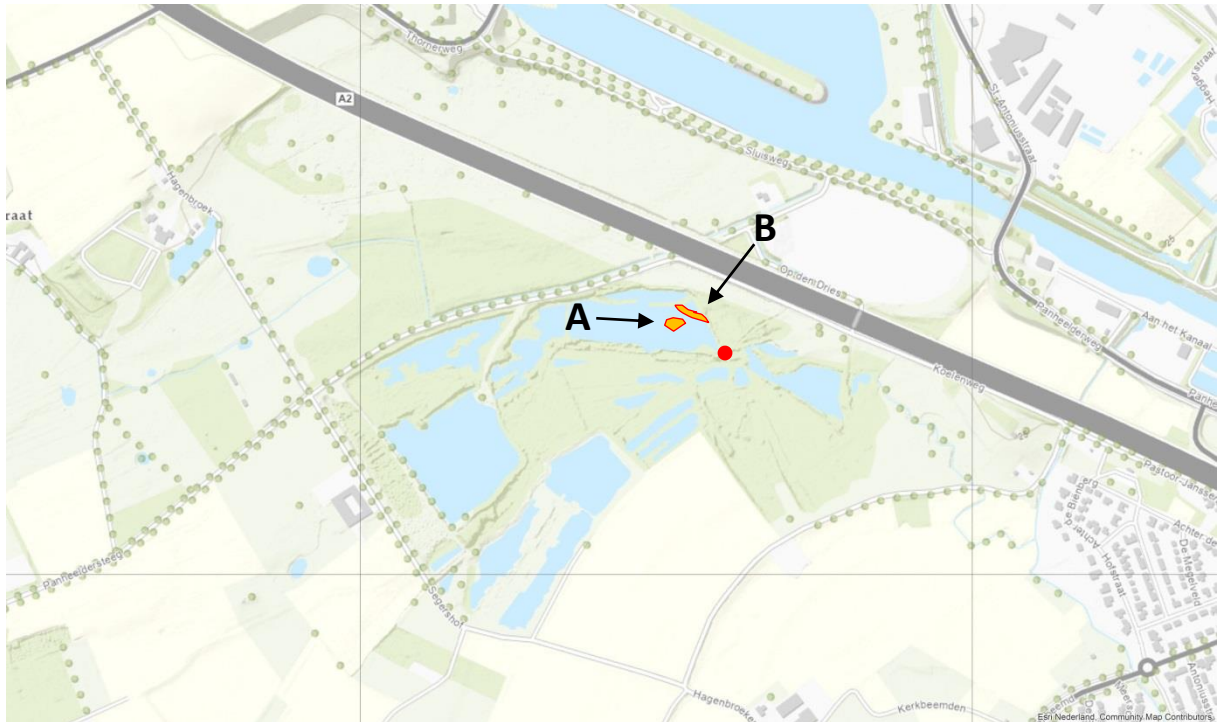

Figuur1: Ligging van de slaapplekken van Grote zilverreigers in Midden-Limburg. Bron Waarneming.nl, maart 2023. In het centrum van de cirkel met een straal van 10 kilometer ligt het Meggelveld, Gemeente Maasgouw.

Eigen waarnemingen bevestigen dat er minimaal een vierde slaapplek aanwezig moet zijn in de winter 2022/23. Op een helaas onbekende datum vloog een Grote zilverreiger in de schemer in zuidoostelijke richting vanuit Koeweide/Wessem vermoedelijk richting Stevensweert.

Meggelveld Wessem, Gemeente Maasgouw

Het Meggelveld ligt in Midden-Limburg en grenst direct aan de snelweg A2 ter hoogte van Thorn-Wessem [Figuur 2]. Het gebied is eigendom van Natuurmonumenten. Het Meggelveld bestaat uit een aantal kleiputten (tichelgaten) van verschillende grootte en ouderdom. De leemrichels die als restanten van de kleiafgravingen nog steeds in het gebied zichtbaar zijn, vormen een belangrijke vestigingsplaats voor oeverkruiden en wilgen- en elzenopslag. Deze opslag is nu 8-10 meter hoog. De slaapplekken van de Grote zilverreiger bevinden zich in de meest noordelijke tichelgat, van het Meggelveld, direct grenzend aan de A2. Het tichelgat is ongeveer 1,6 ha groot en wordt omgeven door hoge elzen, wilgen, eiken en populierenopslag. In de plas zelf liggen diverse grote en kleine met elzen en wilgen begroeide leemrichels. Er kunnen minimaal twee locaties worden onderscheiden, een 'leem-eiland' van 30 x 10 meter (A) en een leemrichel van 30 x 3 meter (B). Beide locaties grenzen direct aan elkaar. Het is niet uitgesloten dat er ook op de andere eilanden/leemrichels op deze plas soms Grote zilverreigers overnachten. Het terrein is onoverzichtelijk. Vanaf de waarneemlocatie zijn alleen slaapplek A en B redelijk goed te overzien [Figuur 2]. De aanwezigheid van slapende Grote zilverreigers in het Meggelveld is al bekend vanaf 2014. Op 5 januari 2014 werden door de auteur zes vogels opgemerkt op bovenstaande locatie. Van een volledige telling was toen nog geen sprake.

Figuur 2: Ligging van de slaaplocaties (A & B) Grote zilverreiger Meggelveld, gemeente Maasgouw. De rode stip geeft de waarneemlocatie aan.

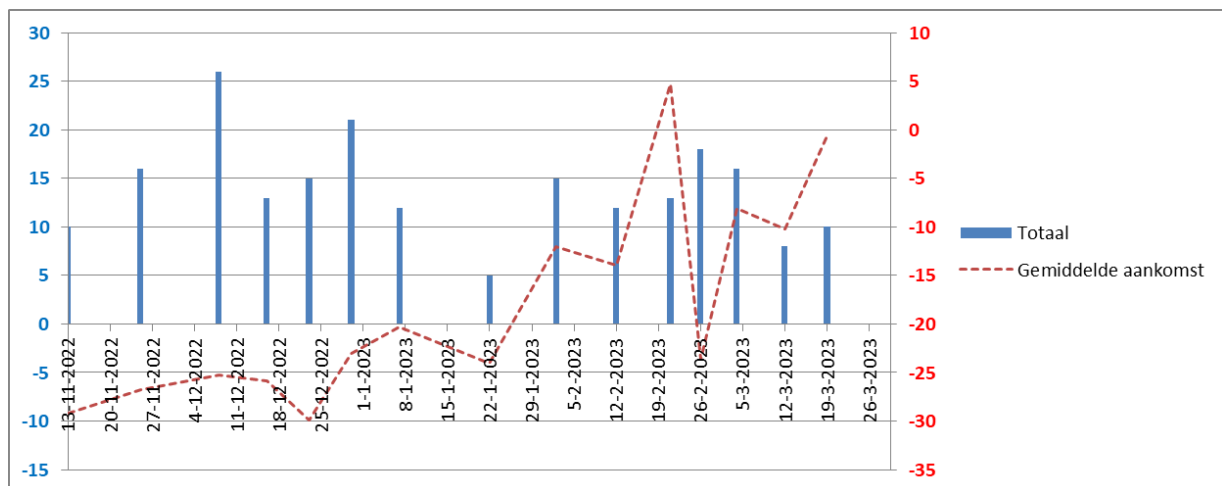
Methode

De telling is in de winter 2022/23 gestart op 13 november 2022. Deze datum was willekeurig en ontstaan uit nieuwsgierigheid naar de aanwezigheid van overnachtende Grote zilverreigers. Het is wel de aanleiding geweest om de ontwikkeling van deze slaappleaats in betreffende winter te volgen. In eerste opzet zijn de tellingen een kwartier voor zonsondergang gestart. Gaandeweg de periode is de aanvangstijd aangepast omdat bleek dat de vogels steeds vroeger op de slaaplocatie aanwezig waren. De volgende gegevens zijn genoteerd; tijd en aantal invallende exemplaren, weersomstandigheden. Alleen echt invallende exemplaren zijn genoteerd, onderscheid tussen invallend en verplaatsingen tussen de slaappleaatsen was niet altijd duidelijk. Bij twijfel is de waarneming als een lokale verplaatsing beschouwd en niet opgenomen in de totaalijst. Dubbeltellingen, maar ook te lage tellingen zijn niet uitgesloten. De tijd tussen aanvliegen en landen is vaak zo kort dat met het noteren van een vogel, een ander exemplaar gemist kan zijn. LENSINK (2017) telde van eind juli- april van het volgende jaar. In de zomerperiode vanaf zonsondergang tot een half uur erna. In de winter van zonsondergang tot een uur erna. De afstand tot slaappleaats bedroeg 200-300 meter en het zicht op de slaaplocaties was goed. De afstand en overzichtelijkheid is hier de cruciale factor, dit in tegenstelling tot de locaties van het Meggelveld. Het terrein is onoverzichtelijk, invallende vogels zijn vaak slechts enkele seconden te volgen voordat ze neerstrijken. De afstand tussen slaappleaats en waarneemlocatie in het Meggelveld bedraagt slechts 60-80 meter. Grote zilverreigers op slaappleaatsen zijn gevoelig voor verstoring (SOVON, 2023). Om deze reden zijn ochtendtellingen, ondanks het advies in de telrichtlijnen van SOVON, in het Meggelveld niet uitgevoerd. Het is niet mogelijk om de groep in de ochtend ongestoord te benaderen.

Resultaten

Slaapplaats Meggelveld

Vanaf de eerste telling in november zijn de slaapplaatsen in het Meggelveld op alle tellingen bezet geweest, met uitzondering van de twee laatste tellingen op 25 en 29 maart 2023 [Figuur 3]. Beide dagen leverde geen exemplaren meer op, reden om de reeks tellingen in deze winterperiode te beëindigen. De aantallen per telling variëren van vijf tot 26 exemplaren. Het aantal tellingen is nog te gering om te spreken van een trend. De januaridip, met slechts vijf exemplaren op de slaapplaats op 22 januari, heeft mogelijk te maken met de weersomstandigheden. Een periode met langdurig vorst en bevroren plassen, waardoor de slaapplaats bereikbaar is voor predators. Bekend is dat Grote zilverreigers onder deze omstandigheden de nacht ook op ijs kunnen doorbrengen, waardoor de noodzaak om de vaste plaats te bezoeken minder relevant is. Een eerdere periode met ijsbedekking rond 16 december levert verhoudingsgewijs minder aantallen op, maar van een echte dip is geen sprake.

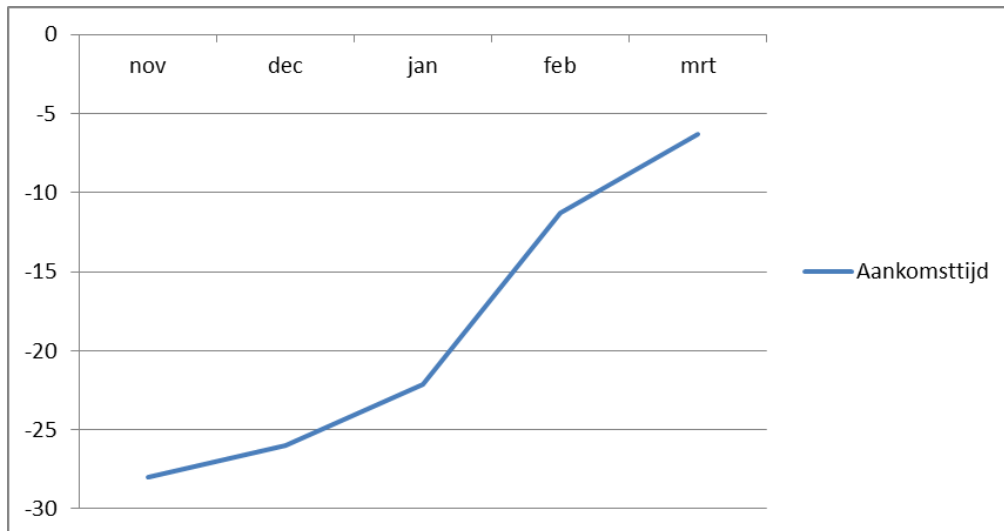

Figuur 3: Resultaten van de zeventien slaapplaatstellingen in de winter 2022/23 (n=206, blauwe staven), De rode stippellijn geeft de gemiddelde aankomst per telling weer ten opzichte van zonsondergang.

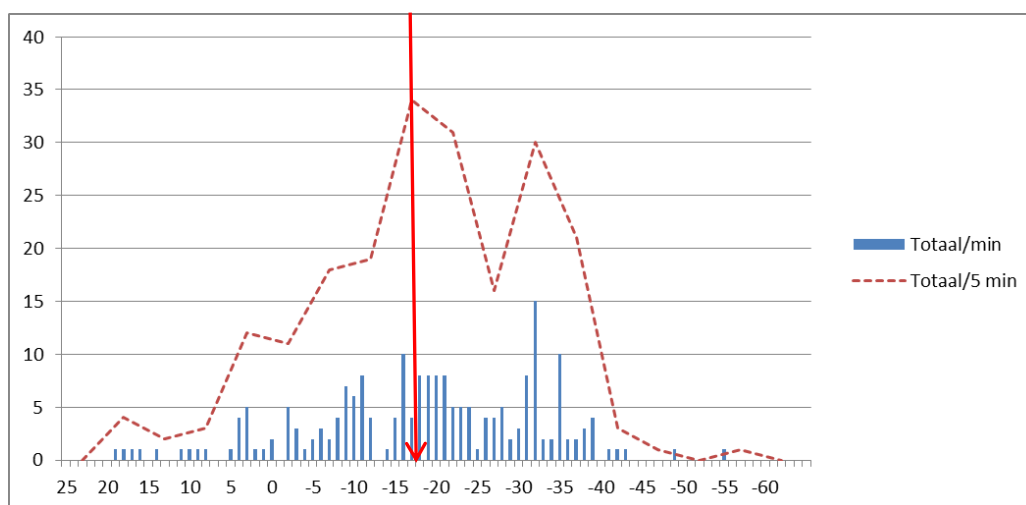
Opvallend is dat de gemiddelde aankomsttijd gedurende het seizoen veranderd. De vogels arriveren steeds vroeger op de slaapplaats [Figuur 3 en 4]. Was de gemiddelde aankomsttijd in november 2022 27 minuten na zonsondergang, in februari en maart bedroeg dit respectievelijk 11 en 6 minuten na zonsondergang. In de regel treedt de duisternis ongeveer 30 minuten na zonsondergang in, dit is wel afhankelijk van de bewolking. Bij open weer treedt de duisternis minuten later in.

Tijdens enkele tellingen waren er al exemplaren op de locatie aanwezig, in de meeste gevallen één of twee. Op 4 maart waren dat er vier. Helaas zijn deze door de waarnemer verstoord, maar waarschijnlijk wel teruggekeerd gezien het totaal aantal van zestien exemplaren op die avond. De exemplaren die al op de locatie aanwezig waren zijn niet meegenomen in figuur 5. Figuur 5 geeft het invallen van de Grote zilverreigers weer in tijdblokken van een minuut en vijf minuten. De aankomsten in de gehele periode variëren van 19 minuten voor zonsondergang tot 55 minuten erna, een tijdsbestek van 74 minuten. De gemiddelde actieve periode per telling, dit is het tijdsverschil

tussen de aankomst van de eerste en laatste invallende vogel, bedraagt echter slechts 31 minuten. De mediane invalstijd, gemeten over de gehele periode, bedraagt 17,8 minuten na zonsondergang [Figuur 5].

Figuur 4: De gemiddelde aankomst per maand in de winter 2022/23 ten opzichte van zonsondergang

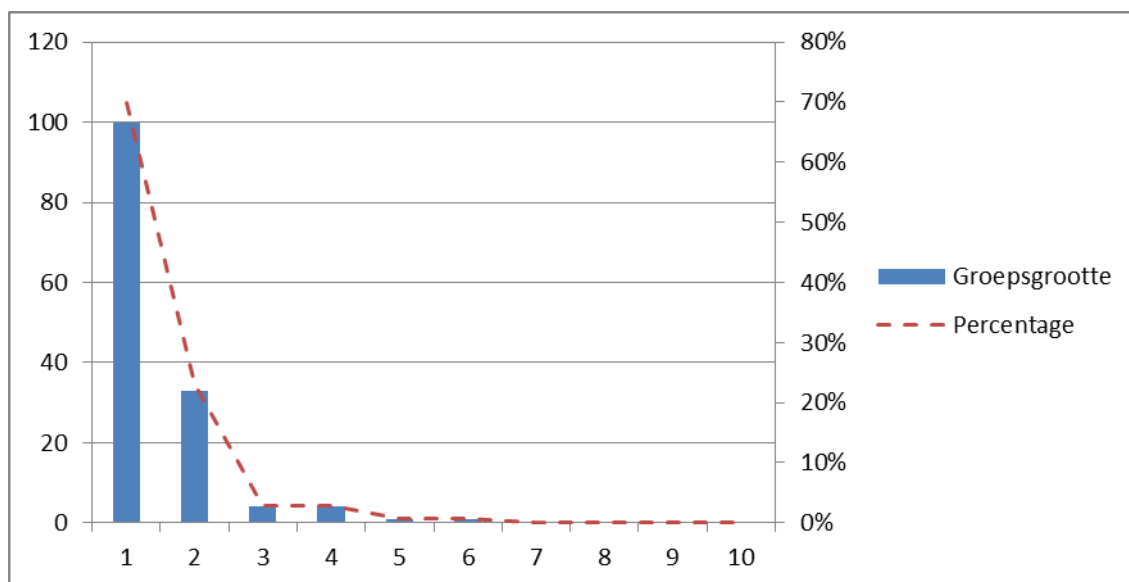
Figuur 5: Overzicht van het invallen van de Grote zilverreigers in tijdblokken van één minuut (blauwe staaf) en vijf minuten (rode stippellijn) (n=206, mediaan 17,8 minuten na zonsondergang-rode pijl).

De slaapplek ligt verscholen tussen de bomen [Figuur 6], waardoor het moeilijk is om in het korte tijdsbestek van invallen de aanvliegrichting goed te bepalen. De indruk bestaat dat de voornaamste aanvliegrichting vanuit oostelijke richting plaats vindt. Dit betekent dat de meeste exemplaren vanuit het Maasdal richting het Meggelveld komen aanvliegen.

Figuur 6: Grote zilverreigers op de slaappleats in het Meggelveld winter 2022/23, de slaappleats ligt goed verborgen.

Het merendeel van de Grote zilverreigers komt solitair aanvliegen, het percentage bedraagt 70% [Figuur 7]. De maximale groepsgrootte bedroeg zes exemplaren. De groepsgrootte is lastig te bepalen en kan soms beter worden vertaald in het gezamenlijk binnen enkele tellen invallende vogels. Het is vanuit de waarneempositie niet mogelijk om te zien of de vogels ook daadwerkelijk samen komen aanvliegen.

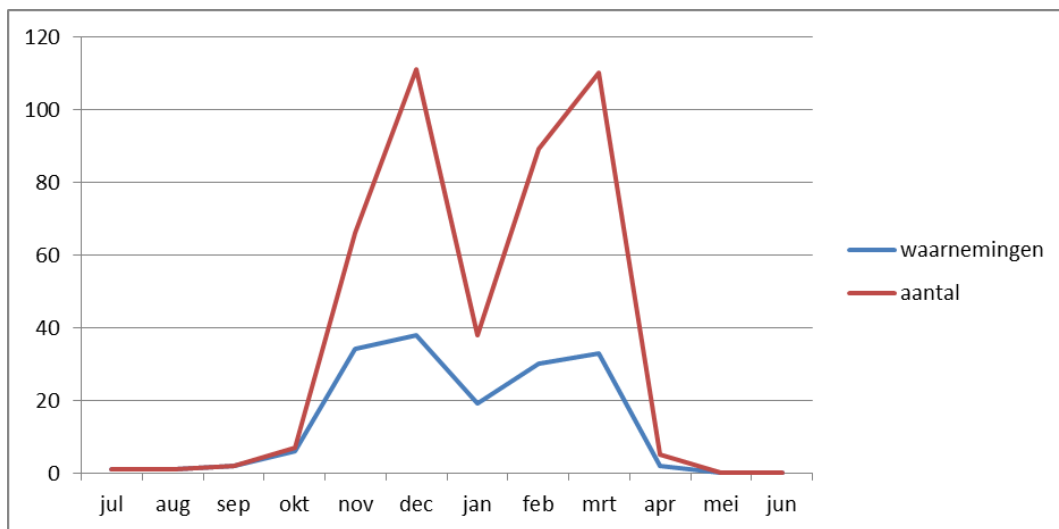

Figuur 7: Groeps grootte van de invallende Grote zilverreigers Meggelveld winter 2022/23

Dagtellingen Meggelveld

In 2020 is een start gemaakt met een vijfjarig project waarin zoveel mogelijk gegevens worden verzameld over de flora en fauna van het Meggelveld, gemeente Maasgouw. Vogels zijn een belangrijk onderdeel van het project. De basis vormt het consequent noteren van alle individuele soorten tijdens frequente bezoeken aan het gebied (ASSELDONK, 2022).

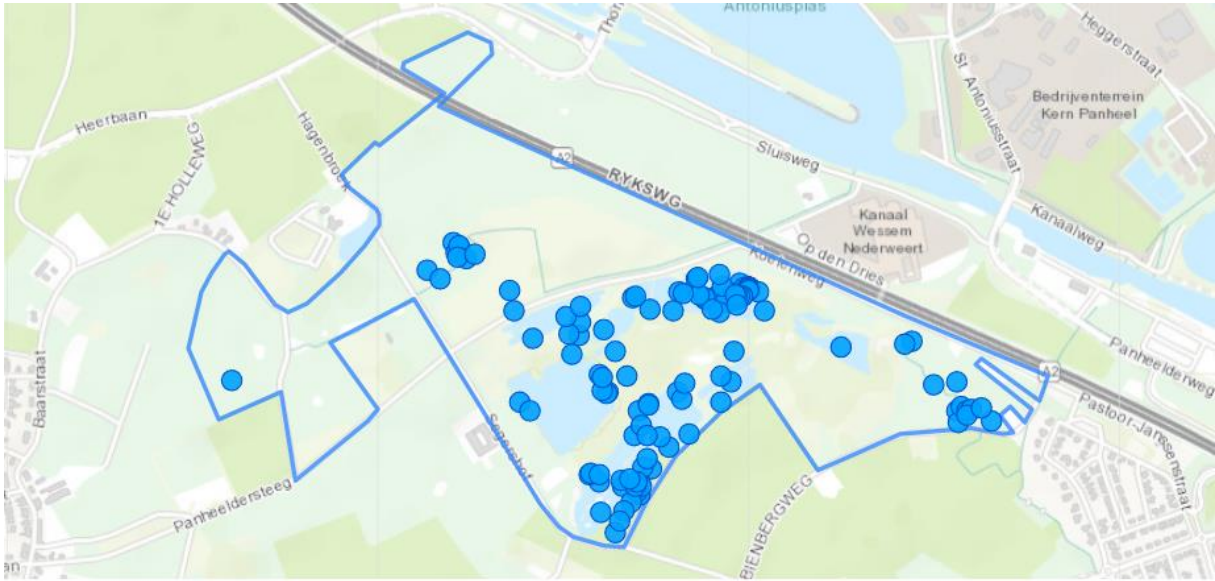
De Grote zilverreiger ontbreekt in het Meggelveld in de maanden mei en juni. De eerste vogels verschijnen in juli, maar de aantallen nemen pas vanaf oktober echt toe [Figuur 8]. De dip in aantallen in januari is mogelijk een waarnemerseffect, aangezien er minder waarnemingen zijn verricht in januari.

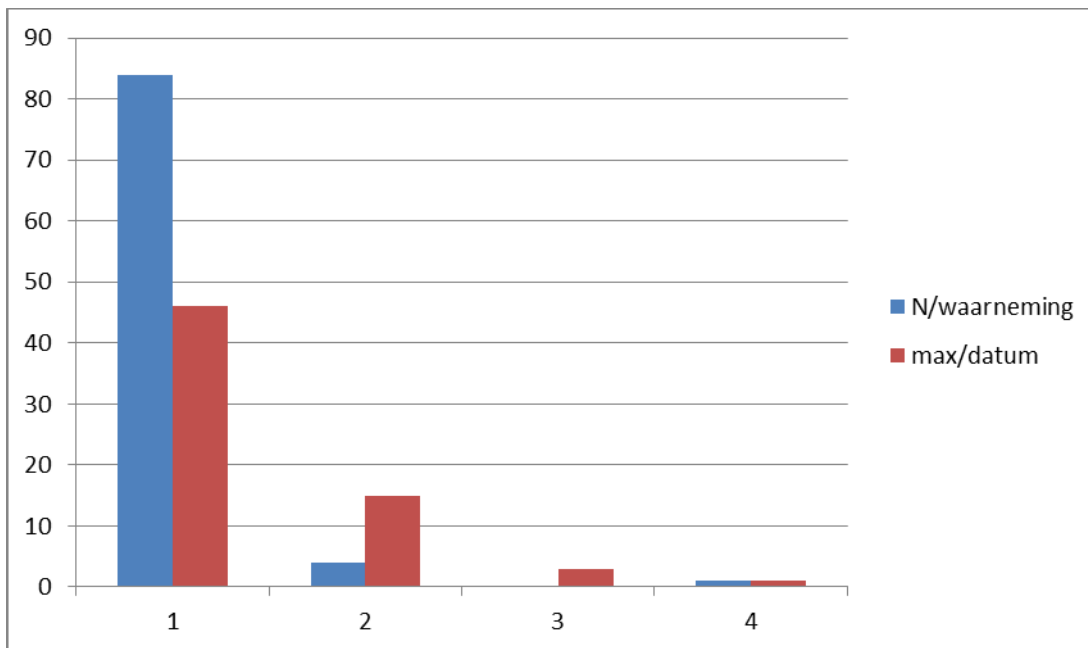
Figuur 8: Trend van de Grote zilverreiger in het Meggelveld, periode 2020-2022 op basis van eigen waarnemingen

Overdag kunnen de Grote zilverreigers worden aangetroffen rond alle tichelgaten en beeklopen van het Meggelveld [Figuur 9]. Buiten de waarnemingen op de slaapplaats worden de vogels voornamelijk solitair aangetroffen [Figuur 10]. In de periode 2020-2022 zijn 89 Grote zilverreigers waargenomen tijdens 65 bezoeken, waarvan 84 (94%) solitair aanwezig was. Op 46 van de 65 bezoeken (71%) werd slechts één exemplaar waargenomen. Het dagtotaal, buiten de slaapplaats, bedraagt vier exemplaren.

Figuur 9: Verspreiding van de Grote zilverreiger inde periode 2020-2022 op basis van eigen waarnemingen.

Figuur 10: Groeps grootte (blauwe staaf) en maximaal aantal per bezoek (rode staaf) in de periode 2020-2022 op basis van eigen waarnemingen

Discussie

In de winter 2022/23 is over een periode van minimaal vijf maanden het Meggelveld als slaapplaats gebruikt door Grote zilverreigers. De exacte lengte van deze periode is waarschijnlijk langer omdat de slaapplaatsstellingen pas in november zijn gestart en de zilverreigers al vanaf juli in het gebied aanwezig zijn. Het belang van het Meggelveld als slaapplaats voor Grote zilverreigers is nog niet aan te geven. Hiervoor ontbreken gegevens over het regionaal voorkomen in relatie tot de slaapplaatsen van de Grote zilverreigers in het maasplassen gebied in Midden-Limburg.

De Grote zilverreigers die in het gebied overnachten betreft het merendeel vogels van buiten het gebied zelf. Gedurende de periode 2020-2022 werden in het Meggelveld overdag voornamelijk solitaire vogels waargenomen, met een maximum van (eenmalig) vier exemplaren.

Er zijn enkele overeenkomsten met tellingen in het Land van Maas en Waal (LENSINK, 2017). Een eerste overeenkomst is dat de Grote zilverreigers in de wintermaanden later op slaapplaatsen invallen. In het begin van de winterperiode ongeveer 27 minuten na zonsondergang, in februari en maart respectievelijk 15 en 7 minuten na zonsondergang. Voor het Meggelveld lagen deze tijden op 27, 11 en 6 minuten na zonsondergang. De reden voor dit verschil vindt LENSINK (2017) in het feit dat Grote zilverreigers op zicht jagen en in de winterperiode het volledig daglicht willen benutten om te foerageren. Een tweede overeenkomst is gevonden in het solitair invliegen van de zilverreigers. In het land van Maas en Waal 71,9% (n=3342), in het Meggelveld 70% (n=206).

Het verschil in aanvliegtijd tijdens bewolkte en/of onbewolkte dagen is voor de kleine dataset (n=17) van Meggelveld nog niet nauwkeurig te bepalen. LENSINK (2017) heeft vastgesteld dat op dagen met (vrijwel) gesloten wolkendeck de Grote zilverreigers gemiddeld 7-10 minuten eerder arriveren op de slaapplaats dan onder onbewolkte en half bewolkte omstandigheden.

Naar aanleiding van de eerste monitoring op de slaapplaats zijn enkele verbeterpunten naar voren gekomen. Zo is het nodig om de weersomstandigheden nauwkeuriger te specificeren (windrichting, snelheid, bewolking en temperatuur) om deze gegevens ook in de bewerking mee te kunnen nemen. Ook het registreren van de aanvliegrichting is wenselijk. Om verstoring van de Grote zilverreigers tot een minimum te beperken is het wenselijk om een klein kijkscherm te plaatsen voor de waarnemer.

De eerste monitoring heeft ook enkele vragen opgeworpen. Wanneer start het 'slaapseizoen' in het Meggelveld? Hoe staat het met aantallen en aantalsontwikkeling van de andere slaaplocaties binnen de straal van 10 km rond het Meggelveld? Wat is het belang van het Meggelveld als slaapplaats voor Grote zilverreigers? Vragen waar we hopelijk in de komende jaren meer duidelijkheid over krijgen. Kortom, wordt vervolgd.

Literatuur

ASSELDONK, E. VAN, 2022. Vogels van het Meggelveld 2020-2021, Stichting Koekeloere, eigen uitgave.

HUSTINGS F., VAN DER COELEN J., VAN NOORDEN B., SCHOLS R. & VOSKAMP P., 2006. Avifauna van Limburg. Stichting Natuurpublicatie Limburg. Maastricht.

KLAASEN O. & DE JONG A., 2015. De winter van 2014/15 zag wit van de Grote Zilverreigers. Sovon-Nieuws jaargang 28 (2): 8-9.

LENSINK R., 2017, Patronen in slapen en foerageren van Grote Zilverreigers in het Land van Maas en Waal. Limosa 90: 155-166.

SOVON, 2023: Grote Zilverreiger, <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1210>, geraadpleegd maart 2023.

Dankwoord

Dank aan Rob Geraeds / Ecoloog Natuurmonumenten voor het doornemen van het eerste manuscript van dit verslag. Natuurmonumenten wordt bedankt voor het verstrekken van de ontheffing om het gebied vrijelijk te mogen betreden.

